

The General Character of the Georgian Social Democracy and the First Steps in Batumi

ქართული სოციალ-დემოკრატიის ზოგადი ხასიათი
და პირველი ნაბიჯები ბათუმში

Giorgi Batsikadze

PhD Student at Batumi Shota Rustaveli State University

e-mail: Giorgibatsikadze21@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8671-8667>

Abstract. This article discusses the general character of Georgian social democracy and the early activities of the organization in Batumi. The history of Georgian social democracy is a particularly interesting and complex topic, as its development process was not only connected to all the major historical events that took place in Georgia during the first two decades of the 20th century but also, to some extent, defined them.

The first group of Georgian social democracy, the "Mesame Dasi" began to form in 1892, based on European Marxist socialism and opposing Russian narodnik socialism. In fact, the "Mesame Dasi" became the first ideological union to start a political struggle for the protection of the working people's interests amid intense class struggles. At the same time, a different direction emerged, known as revolutionary social democracy, which later transformed into the so-called Bolshevik wing. The processes occurring against the backdrop of the diversity of socio-political ideas created a mosaic image of Georgian social democracy. In 1903, the "Mesame Dasi" joined the Russian Social Democratic Labor Party (RSDLP), and the process of forming Georgian Menshevism continued for several years. This integration into the RSDLP was one stage of its development, facilitating its transformation not merely as a part of Russian Bolshevism or Menshevism, but as a distinctly Georgian social democracy defined by local needs and characteristics.

One of the main centers of the party's activities was the city of Batumi. Social democracy considered the proletariat to be the main revolutionary force. Accordingly, industrial centers, characterized by a growing concentration of workers, held particular interest for social democrats. The rise of industrial life in Batumi and the large number of workers contributed to the activity of the social democrats in the city, while the social ideas of the social democrats made them popular among the workers. The article focuses on the establishment of the "Mesame Dasi" the activation of the social democratic movement, and the differing opinions on national, political, and social issues. It also examines the initial steps of the organization in Batumi, including protests and its leaders.

Key words: Social Democracy; Mesame Dasi; Batumi; Workers; Political party; Social class; Georgia; Protest.

გიორგი ბაციკაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

ელ-ფოსტა: Giorgibatsikadze21@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8671-8667>

აბსტრაქტი: სტატია ეხება ქართული სოციალ-დემოკრატიის ზოგად ხასიათსა და ორგანიზაციის მოღვაწეობის დასაწყისს ბათუმში. ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია ერთობ საინტერესო და კომპლექსური თემაა იმდენად, რამდენადაც მისი განვითარების პროცესი არათუ მხოლოდ უკავშირდებოდა მე-20 საუკუნის პირველ ოცწლედში საქართველოში განვითარებულ ყველა ძირითად ისტორიულ მოვლენას, არამედ გარკვეულწილად განსაზღვრავდა კიდევ მას.

ქართული სოციალ-დემოკრატიის პირველი ჯგუფი - „მესამე დასი“ 1892 წლიდან იწყებს ჩამოყალიბებას, რომელიც ეფუძნება ევროპულ მარქსისტულ სოციალიზმს და უპირისპირდება რუსულ ნაროდნიკულ სოციალიზმს. ფაქტობრივად, „მესამე დასი“ ხდება პირველი იდეური გაერთიანება, რომელიც მწვავე კლასთა ბრძოლაში მშრომელი ხალხის ინტერესების დაცვისთვის იწყებს პოლიტიკურ ბრძოლას. პარალელურად, თანდათან განვითარდა განსხვავებული, ე.წ. რევოლუციონერ სოციალ-დემოკრატთა მიმართულეობა, რომელიც მოგვიანებით ე.წ. ბოლშევიკურ ფრთად გარდაიქმნა. საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ იდეათა მრავალფეროვნების ფონზე მიმდინარე პროცესებმა შექმნეს ქართული სოციალ-დემოკრატიის მოზაიკური სურათი. 1903 წელს მესამე დასი რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას შეუერთდა, ქართული მენშევიზმის ჩამოყალიბების პროცესი წლების განმავლობაში გრძელდებოდა და რსდმპ-ში ინტეგრირებაც მისი განვითარების ერთ-ერთი ეტაპია, რომელმაც ხელი შეუწყო მის ტრანსფორმირებას არა როგორც რუსული ბოლშევიზმისა თუ მენშევიზმის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილად, არამედ ადგილობრივი საჭიროებებითა და მახასიათებლებით განსაზღვრულ ქართულ სოციალ-დემოკრატიად.

პარტიის მოღვაწეობის ერთ-ერთ ძირითად ცენტრს ქალაქი ბათუმი წარმოადგენდა. სოციალ-დემოკრატია პროლეტარიატს მთავარ რევოლუციურ ძალად მიიჩნევდა. შესაბამისად, ინდუსტრიული ცენტრები, რომლებიც მუშების მზარდი კონცენტრაციით ხასიათდებოდა, სოციალ-დემოკრატებისთვის განსაკუთრებულ ინტერესებს ატარებდა. თავის მხრივ ბათუმის ინდუსტრიული ცხოვრების აღმავლობა და მუშების სიმრავლე

განაპირობებდა პარტიის აქტიურობას ქალაქში, სოციალური იდეები კი მის პოპულარობას მუშებში. სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია „მესამე დასის“ ჩამოყალიბების, სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის გააქტიურების ეტაპსა და ეროვნულ, პოლიტიკურ თუ სოციალურ საკითხებთან დაკავშირებულ აზრთა სხვადასხვაობაზე. ამასთანავე, ორგანიზაციის მოღვაწეობის საწყის ნაბიჯებზე ბათუმში, საპროტესტო აქციებსა და მის ხელმძღვანელებზე.

საკვანძო სიტყვები: სოციალ-დემოკრატია; მესამე დასი; ბათუმი; მუშები; პოლიტიკური პარტია; სოციალური კლასი; საქართველო; პროტესტი.

შესავალი. ქართული სოციალ-დემოკრატია საქართველოს და ევროპის ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული და საყურადღებო ნაწილია. მე-19 სუკუნის 90-იან წლებში საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოდის ბატონყმური მარწუხებისგან განთავისუფლებული და ცივილიზებულ იდეებს ნაზიარები ახალგაზრდობა, რომელიც აკრიტიკებს და ემიჯნება წინამორბედით იმდენად, რამდენადაც საზოგადოებრივი ცხოვრების ცენტრში ცალსახად უმრავლესობის, მშრომელი ხალხის ინტერესებს აყენებს და აქტიურ ბრძოლას ითხოვს. თერგდალეულთა ეროვნული და მის საწყისზე აღმოცენებული ე.წ. „მეორე დასის“ ხალხოსნური ჯგუფების შუალედური მიმართულება შექმნა ე.წ. „მესამე დასმა“, რომელმაც ეროვნული და სოციალური პრობლემების გადაჭრის გზა უმრავლესობის სასარგებლოდ მიმართულ კლასთა ბრძოლაში დაინახა, მშრომელი ხალხი დააყენა პოლიტიკური ბრძოლის ცენტრში და კიდევ განსაზღვრა მე-20 საუკუნის დასაწყისის ქართული ცხოვრების ბედი.

ქართველი ახალგაზრდების მიერ თავისთავად ჩამოყალიბებული ე.წ. „მესამე დასი“ გარდაიქმნა ქართულ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიად, რომლის ნიშანდობლივი მახასიათებლების ქართულ რეალობასთან თანხვედრა განსაზღვრავდა პარტიის წარმატებებს, სწორედ ამ მახასიათებლების განხილვას შევეცდებით წიმანდებარე სტატიით და ამასთანავე, ყურადღებას გავამახვილებთ ბათუმში, მის ერთ-ერთ ყველაზე მძლავრ პოლიტიკურ ცენტრში, პარტიის პირველ ნაბიჯებზე. სამეცნიერო სტატია ეფუძნება პერიოდულ პრესას, მემუარულ და სამეცნიერო ლიტერატურას.

მეთოდები: სტატიით გათვალისწინებული მიზნების შესრულებისათვის ისტორიზმისა და ობიექტურობის უმთავრეს პრინციპებზე დაყრდნობით, უპირველეს ყოვლისა, ვიხელმძღვანელებთ მონაცემთა შეგროვების, სინთეზისა და ანალიზის მეთოდებით. საარქივო

მასალის, პერიოდული პრესის, მემუარული და სამეცნიერო ლიტერატურის საფუძველზე განვითარებულია მსჯელობა და წარმოდგენილია ლოგიკური დასკვნა.

მსჯელობა/შედეგები. 1890-იანი წლებიდან ქართველ ახალგაზრდებში ვრცელდება ევროპული მარქსისტული სოციალიზმი, რომელიც ვარშავაში მცხოვრები ქართველი სტუდენტების მეშვეობით შემოდის და უპირისპირდება რუსულ ნაროდნიკულ სოციალიზმს. ამ მოვლენის გარიჟრაჟზე ჩანან ნოე ჟორდანიას, ეგნატე ნინოშვილი, სილიბისტრო ჯიბლაძე, დიმიტრი კალანდარიშვილი, კარლო ჩხეიძე, მიხა ცხაკაია, ისიდორე რამიშვილი, არსენ წითლიძე, ევგენი ვაწაძე, რაჟდენ კალაძე, ისიდორე კვიციანიძე, იოსებ კაკაბაძე. ეგნატე ნინოშვილის ძალისხმევით იწყება ქართველი მარქსისტების თავმოყრა და ორგანიზაციის ჩამოყალიბების ცდა. პირველი კრება შედგა ყვირილაში 1892 წელს, სადაც გამოიკვეთა ნაროდნიკული და მარქსისტული პოზიციები. 1893 წელს თბილისში გამართულ მეორე კრებაზე ჩამოყალიბდა ქართული მარქსისტული ჯგუფი და მიღებულ იქნა ნოე ჟორდანიას სამოქმედო პროგრამა, რომელიც მომდევნო წელს სათაურით - „ეკონომიკური წარმატება და ეროვნება“, გაზეთ მოამბეში დაიბეჭდა შემოკლებული სახით. ეს ჯგუფი, ე.წ. მესამე დასი, ასპარეზზე გამოვიდა 1894 წელს ეგნატე ნინოშვილის საფლავზე (ჟორდანიას A, 1990: 408-411). აქ წარმოთქმულ სიტყვაში სილიბისტრო ჯიბლაძემ ხაზი გაუსვა თანამოაზრეთა ჯგუფის მსოფლმხედველობას, რომელიც არ ცნობდა კლასთა შერიგების ჭავჭავაძისეულ პრინციპებს, არამედ აღიარებდა კლასთა ბრძოლას და ამ მწვავე ბრძოლაში ჩაგრული მშრომელი ხალხის ინტერესების დაცვას ისახავდა მიზნად (კვალი, N22, 1894: 15).

ერთობ ნიშანდობლივია ნოე ჟორდანიას საპროგრამო წერილი „ეკონომიკური წარმატება და ეროვნება“. მასში აბსოლუტურად ნათლადაა აღიარებული ეროვნული იდენტობის და ერთიანობის პრინციპები. დაქსაქსულობა და ერთიანი ეროვნული ცნობიერების ნაკლებობა ერის მისუსტების უმთავრეს მიზეზადაა დასახელებული. საერთო ნივთიერ და ეკონომიკურ ურთიერთკავშირს უნდა შეექმნა ეროვნებისა და ერის გონებრივი ერთობის შეურყეველი ნიადაგი (მოამბე N5, 1894: 102-121). პროგრამა ეკონომიკურ კეთილდღეობას ბედნიერების მთავარ პირობად, ხოლო ვაჭრობისა და წარმოების გაძლიერებას კავშირისა და ერთიანობის ძალად მოიაზრებდა; ბურჟუაზიის გაძლიერებას უნდა გამოეწვია უმცირესობის გამდიდრება უმრავლესობის გაღარიბების ხარჯზე, რაც თავის მხრივ განაპირობებდა გაღარიბებული უმრავლესობის შეკავშირებას და კეთილდღეობისთვის ბრძოლაში გაერთიანებას (მოამბე N6, 1894: 88-89).

ამდენად, თავდაპირველი პროგრამით გაერთიანების ძირითად მიზანს ეკონომიკური კეთილდღეობის შექმნა წარმოადგენდა, რომელიც

თავისუფალი შრომისა და წარმოების განვითარების გზით უნდა მიღწეულიყო. ეკონომიკური ურთიერთკავშირის განმტკიცება უზრუნველყოფდა ეროვნულ ერთიანობას. ბურჟუაზიული წეს-წყობილება უნდა მოსპობილიყო არა რევოლუციური, არამედ თავისთავადი განვითარების გზით. მათ კი ამ პროცესში უნდა დაეცვათ მშრომელი ხალხის ინტერესები.

ამგვარად მიმდინარეობდა სოციალ-დემოკრატების პუბლიცისტური საქმიანობაც. ეგნატე ნინოშვილის აზრით, ინტელიგენციის ძალისხმევა საყოველთაო სოციალური განვითარებისა და თანასწორობისაკენ უნდა მიმართულიყო (ნინოშვილი, 1954: 535-537). იგი არ ეწინააღმდეგებოდა კაპიტალიზმს, თუმცა თვლიდა, რომ მისი განვითარების ფონზე ინტელიგენციას უნდა მოემზადებინა საფუძველი სოციალური თანასწორობისათვის და გაეზიარებინა ევროპული გამოცდილება (კვალი N40, 1893: 7-8). კაპიტალიზმის განვითარება მიაჩნდა, ერთი მხრივ, ქართველთა ეროვნული ერთიანობისა და მეორე მხრივ, სოციალურ კლასებად დაყოფის მიზეზად ივანე გომართელს (კვალი N37, 1901: 807). დაჩაგრულთა ინტერესებისთვის ბრძოლას თვლიდა მესამე დასის უმთავრეს საზრუნავად სილიბისტრო ჯიბლაძე (ჟორდანიას, 1920: 307). ბურჟუაზიასთან მიმართებით შრომის და მშრომელთა მფარველობა მიაჩნდა სოციალ-დემოკრატის, როგორც მომავლის დასის, მიზნად ნოე ჟორდანიასაც (კვალი N34, 1895: 11). ეროვნული განვითარება ნიშნავდა ეკონომიკურ განვითარებას. მსგავსად ნინოშვილისა, ჟორდანიაც ევროპულ გამოცდილებას ემხრობოდა, ქართული ეროვნული ნიადაგის საფუძველზე, რისი საზოგადოებრივი გათავისებაც ისტორიულ საკითხად მიაჩნდა (კვალი N35, 1895: 12). იგი თვლიდა, რომ კლასთა ბრძოლა განაპირობებდა ეროვნულ ზრდას. ამ გარდაუვალ და ბუნებრივ პროცესში მათ უნდა გაეგრძელებინათ სამოციანელების გონებრივი მოღვაწეობა, რასაც საბოლოოდ მუშათა კლასის მიერ კოლექტიური ურთიერთობების დამყარება მოჰყვებოდა (კვალი N18, 1896: 303-304). მსგავს პოზიციას იზიარებდა არჩილ ჯაფარიძეც, რომლის აზრითაც შრომის დანაწილება და ეკონომიკური განვითარება უძლოდა წინ ეროვნულ და პოლიტიკურ გაერთიანებას. სოციალ-დემოკრატის მიზანი უნდა ყოფილიყო პროლეტარიატის განთავისუფლება ბურჟუაზიის გავლენისაგან (ჩვენი ცხოვრება N9, 1906: 2-3). ჟორდანიას ბურჟუაზიაში ხედავდა მშრომელთა კლასის გაძლიერების ფაქტორს იმდენად, რამდენადაც მასთან ბრძოლა მიაჩნდა ყოველმხრივი წარმატების კატალიზატორად (კვალი N1, 1898: 3-4). ბურჟუაზიასთან შეთანხმება შეუძლებლად მიაჩნდა რაჟდენ არსენიძეს, იმდენად, რამდენადაც სოციალ-დემოკრატის და მშრომელთა კლასობრივი მოძრაობის მიზანს ბურჟუაზიული წყობის დამლასა და სრული თანასწორობის დამყარებაში ხედავდა (კვალი N27, 1903: 421). შედარებით რადიკალურია ფილიპე მახარაძე, რომელიც კლასებს

შორის ბრძოლის უკიდურესად გამწვავებაში ხედავდა ჩაგრულთა მდგომარეობის გაუმჯობესების გზას (კვალი N20, 1895: 12). ბურჟუაზია მიაჩნდა სოციალური პროგრესის დაუძინებელ მტრად (კვალი N21, 1895: 9). შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აქ უკვე იკვეთებოდა ქართულ სოციალ-დემოკრატიკაში იდეური განშტოებების საფუძვლები.

მიუხედავად იმისა, რომ საერთო მუშაობაში ზოგჯერ ერთმანეთს ერწყმოდა ქართულ სოციალ-დემოკრატიკაში არსებული მიმართულებები, პრინციპულ საკითხებზე განსხვავებები გამოკვეთილია. გარდა ზემოთ თქმულისა, ავტონომიის თემა იყო ინტერპარტიული უთანხმოების ერთ-ერთი ინდიკატორი. მაგალითად, რამდენადაც არჩილ ჯავახიძე სეპარატიზმს თავადაზნაურობის, ხოლო ნაციონალურ-ტერიტორიულ ავტონომიას ბურჟუაზიის გაძლიერების საშუალებად აღიქვამდა, ფიქრობდა, რომ იგი ვერ მოაგვარებდა მშრომელთა პრობლემებს (ჩვენი ცხოვრება N13, 1906: 2-4). იგი უარყოფდა კულტურულ ავტონომიას, ხოლო ტერიტორიულ ავტონომიას მხოლოდ იმ შემთხვევაში უჭერდა მხარს თუ იგი ააშკარავებდა კლასთა ბრძოლასა და ხელს უწყობდა პროლეტარიატის გათვითცნობიერებას. საერთოდ კი ეწინააღმდეგებოდა რუსეთის დეცენტრალიზაციას და ფართო ადგილობრივ თვითმმართველობას ანიჭებდა უპირატესობას (ჩვენი ცხოვრება N14, 1906: 2-3). ალექსანდრე წულუკიძე თვლიდა, რომ ავტონომია ბურჟუაზიის მოთხოვნილება იყო და პროლეტარიატის დაქსაქსვის საფრთხეს ქმნიდა, რომელსაც პირველ რიგში ერთობა ესაჭიროებოდა. ამავდროულად, იმდროინდელ რუსეთში, ხელისუფლების დემოკრატიზაციამდე ავტონომია ფუჭი მცნება იყო, დემოკრატიზაციისთვის კი მშრომელთა გაერთიანება იყო საჭირო, რასაც ავტონომია ხელს შეუშლიდა (მოგზაური N17, 1905: 261-263). ფილიპე მახარაძეც ეწინააღმდეგება ავტონომიას, რადგანაც იგი არა მუშათა კლასის, არამედ თავადაზნაურობის, სამღვდელოების და ბურჟუაზიის ინტერესების გამომხატველად მიაჩნდა. მისი აზრით, ეროვნულ საკითხს ავტონომია ვერ გადაწყვეტდა. ეროვნული კითხვა იგივე სოციალურ კითხვად მიაჩნდა და მისი მოგვარების წინაპირობად მუშათა საერთოეროვნულ ერთიანობას ხედავდა, რასაც უნდა დაემხო ბურჟუაზიული წყობილება და დაესრულებინა სოციალური განხეთქილება, მისი აზრით, მაშინ გადაწყდებოდა ეროვნული საკითხიც (მოგზაური N21, 1905: 325-326). კავკასიის საერთო ავტონომიას ემხრობოდა ვლადიმერ დარჩიაშვილი. აქვე ჩანს, რომ იგი არ იზიარებდა ზოგად და ბუნდოვან ფორმულირებას რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიისა ეროვნული თვითგამორკვევის უფლების თაობაზე და ხალხის სურვილის გამორკვევის მნიშვნელობაზეც ამახვილებდა ყურადღებას (ივერია N211, 1905: 2). მიუხედავად იმისა, რომ ივანე გომართელი კოსმოპოლიტურ პოზიციაზე იდგა და მსოფლიო ერთა ერთიანობას აღიქვამდა პროლეტარული

ნაციონალიზმის საბოლოო შედეგად, აშკარად აღიარებდა ეროვნულ საკითხს და ეროვნულ ინტერესადაც უმრავლესობის, შესაბამისად მშრომელების ინტერესები მიაჩნდა, რომელიც პიროვნების დამოუკიდებლობაში, ეროვნულ თავისუფლებაში, პოლიტიკურ და სოციალურ თანასწორობაში მდგომარეობდა. თავდაპირველად, იგი არ აკონკრეტებდა ფორმას, თუმცა თვლიდა, რომ ქართველ მშრომელებს შინაური ცხოვრება უნდა მოეწყობოთ იმგვარად რომ უზრუნველყოთ ერის ბუნებრივი განვითარება (გომართელი, 1906: 3-55). 1917 წელს კი ცხადად უჭერდა მხარს ავტონომიას (საქართველო N74, 1917: 2).

ქართულ სოციალ-დემოკრატიაში ორი ჯგუფი გამოიკვეთა. კერძოდ, გაზეთ „კვალის“ მიმართულება (მესამე დასი), დამოუკიდებელი ქართული ორგანიზაციის შექმნა-შენარჩუნებას ემხრობოდა, ხოლო გაზეთ „ბრძოლის“ მიმართულება (რევოლუციონერი სოციალ-დემოკრატები) რუსეთის სოციალ-დემოკრატიასთან შერწყმას. 1901 წელს გაზეთ ბრძოლის რედაქცია ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ქართული სოციალ-დემოკრატია არ წარმოადგენდა ცალკე მოძრაობას, არამედ ექვემდებარებოდა (უნდა დაქვემდებარებოდა) რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას (ბრძოლა N1, 1901: 2). ნოე ჟორდანიას კი საქართველოს ევროპის სისხლ-ხორცეულ ნაწილად მიიჩნევდა და მასთან ცხოვრებისეულ კავშირსაც თავისთავადად აღიქვამდა (კვალი N14, 1896: 231), ხოლო 1901 წელს სილიბისტრო ჯიბლაძე დასავლეთ ევროპელ სოციალ-დემოკრატებთან საიდუმლო კავშირის დამყარებას ცდილობდა. საბოლოოდ რევოლუციონერთა მიმართულებამ იმძლავრა და 1903 წელს მესამე დასიც რსდმპ-ს შეუერთდა. მესამე დასის შესუსტებაზე ჟორდანიას და ჯიბლაძის დაპატიმრებამაც იმოქმედა (გურული, ვაჩნაძე, 1999: 90). 1902 წლის დასაწყისში, ციხეში მყოფი ჟორდანიას გაკვირვებით შეხვდა თბილისის ორგანიზაციის რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ნაწილად გამოცხადებას. მას აფიქრებდა პოზიციათა შეუთავსებლობა და გათქვევების საშიშროება იმ ფონზე, რომ რუსეთის პარტიაში არ იდგა გლეხისა და ნაციონალური საკითხები, განსხვავდებოდა ორგანიზაციული მიდგომა (ჟორდანიას B, 1990: 40).

დამოუკიდებელი პარტიის ჩამოყალიბების მომხრე ქართველების პოზიციის ცვლილების ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი ის სიტუაციაც გახდა, რაც რუსი სოციალ-დემოკრატების პრაქტიკული აქტიურობით შეიქმნა. კერძოდ, 1890-იანი წლებში მუშებს შორის ორგანიზაციული და იდეოლოგიური მუშაობის ფონზე, რომელსაც ენერგიულად ხელმძღვანელობდნენ რუსეთიდან ჩამოსული კოგანი, ლუზინი, ფრანჩესკები და სხვა სოციალ-დემოკრატები, ჩამოყალიბებული წრეები ამზადებენ საფუძველს სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების შესაქმნელად (გურული, ვაჩნაძე, 1999: 51-57). ცხადია, აღნიშნული

გაერთიანებებიც რუსული სოციალ-დემოკრატიის იდეოლოგიური ნაწილი გახდა და ინტერნაციონალურ ხასიათსაც ატარებდა. იგი ერთგვარი საპასუხო მოქმედება იყო „მესამე დასის“ საპირწონედ და რუსული სოციალ-დემოკრატიის პოზიციების განსამტკიცებლად. ამ განხეთქილებაში აქტიური პოზიცია თავიდანვე პრორუსულმა რევოლუციონერებმა დაიჭირეს. არალეგალურ გაზეთ „ბრძოლის“ ბანაკი გამოსვლისთანავე უარყოფდა ლეგალურ ბრძოლას და ამით ფაქტობრივად ემიჯნებოდა რუსეთის იმპერიაში პირველი ლეგალური მარქსისტული გაზეთი „კვალის“ ბანაკს (ბრძოლა N1, 1901: 1-2). აქტიური აგიტაცია-პროპაგანდა, რევოლუციური იდეების გავრცელება და მუშებს შორის პრაქტიკული რევოლუციური მუშაობის გაძლიერება მყარ ნიადაგს უქმნიდა ქართული სოციალ-დემოკრატიის რევოლუციონერ ფრთას.

ზოგადად, ზემოთ ხსენებული ფონის გათვალისწინებით და ამის გარეშეც, როგორც ჩანს, ნოე ჟორდანიას და მესამე დასელებს კარგად ესმოდათ პარტიული რევოლუციური ძალის ერთიანობის მნიშვნელობა წარმატებისათვის. ძალთა გაერთიანება უნდა ყოფილიყო იმ ეტაპამდე მისვლის საშუალება, რომელზეც დამოუკიდებელი მოქმედების შესაძლებლობა გაჩნდებოდა. საერთო მოძრაობისგან მესამე დასის იმთავითვე ჩამოშორება მის პოზიციას შეასუსტებდა, მითუმეტეს რომ რევოლუციონერებს მუშებს შორის უფრო მყარად ედგათ ფეხი.

1903 წელს რსდმპ მეორე ყრილობაში მონაწილეობისას კიდევ უფრო კარგად გამოჩნდა უთანხმოება არა მხოლოდ ქართულ და რუსულ სოციალიზმს შორის, არამედ, ერთი მხრივ, ქართულ, სახელდობრ კი მესამე დასის, და მეორე მხრივ, მენშევიზმ-ბოლშევიზმს შორის. კამათი მიმდინარეობდა ეროვნულ, გლეხის, ენის, ცენტრალიზაციის, საორგანიზაციო და სხვა საკითხებზე. მიუხედავად განსხვავებებისა, ქართველი სოციალ-დემოკრატები ყრილობის საბოლოო რეზოლუციას შეუერთდნენ და მის იდეურ ჩარჩოშიც მოექცნენ, მათ შორის მესამე დასელი ჟორდანიაც. დადგენილება გარდა ადამიანის ზოგადი და ფუნდამენტური უფლებების, თანასწორობის, მუშათა და გლეხთა სამუშაო პირობების დაცვისა, გულისხმობდა ერთა თვითგამორკვევის უფლებას და ფართო ადგილობრივ და რეგიონულ თვითმმართველობას იმ ტერიტორიებისთვის, რომლებიც ხასიათდებოდნენ განსაკუთრებული საცხოვრებელი პირობებითა და მოსახლეობის შემადგენლობით (Второй Съезд РСДРП, Протоколы, 1959: 421).

ჯერ კავკასიის კავშირში, შემდეგ კი რსდმპ-ში გაერთიანების ეტაპზე დადასტურდა რუსული სოციალ-დემოკრატიის გამარჯვება საქართველოში. ჟორდანიას ამის მნიშვნელობა კარგად ესმოდა და მოჰყვა კიდევ მისი გააქტიურება. მენშევიკებსა და ბოლშევიკებს შორის მიმდინარე ქიშპობის ფონზე ქართული სოციალიზმის გაძლიერების საშუალება შეიქმნა. როგორც

ჩანს, ჟორდანიამ წარსული შეცდომები გაითვალისწინა და აქტიური მოქმედება დაიწყო სიტუაციის ხელში ასაღებად. მესამე დასისეული დეცენტრალიზაციისა და ადგილობრივი ეროვნული ინტერესების საკითხისადმი დამოკიდებულების პოპულარობამ, კავკასიის კავშირსა და ადგილობრივ კომიტეტებს შორის გაფუჭებულმა ურთიერთობებმა, მუშებს შორის აგიტაციის გაძლიერებამ და ჟორდანიას ავტორიტეტმა 1905 წლისათვის შექმნა სიტუაცია, როდესაც საქართველოში არა მენშევიკური ან ბოლშევიკური, არამედ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია აკონტროლებდა სიტუაციას (ჯონსი, 2007: 153-160). კავკასიის ორგანიზაციათა ორგანო ჟურნალი „სოციალდემოკრატი“, რომელიც უფრო ქართული სოციალ-დემოკრატიული ორგანო იყო, აკრიტიკებდა ბოლშევიზმსა და ლენინს, თუმცა არც მენშევიზმის აშკარა აპოლოგეტის როლში გამოდიოდა (სოციალდემოკრატი N3, 1905: 11-15). იგი მიანიშნებდა რუსული და ქართული პირობების, შესაბამისად, რუსული და ქართული სოციალ-დემოკრატიის სხვადასხვაობის ასპექტებზე, დამოუკიდებელი და მყარ იდეოლოგიურ პოზიციაზე მდგარი ორგანიზაციის შენარჩუნების მნიშვნელობაზე (სოციალდემოკრატი N4, 1905: 1). ქართული ორგანიზაციის დამოუკიდებლობის იდეა შემდეგაც არსებობდა. ივანე გომართელი 1906 წელს წერდა: „სოციალიზმის დიად სამეფოში ქართველი ერი თავისი საკუთარი სახით უნდა წარსდგეს და ჩვენი პროლეტარიატი სოციალიზმის სამფლობელოში უნდა შევიდეს, როგორც საერთაშორისო პროლეტარული პარტიის ქართველი წევრი (გომართელი, 1906: 55).

ქალაქი ბათუმი, როგორც საქართველოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დასახლებული პუნქტი, ქართველი სოციალ-დემოკრატების მოღვაწეობის ერთ-ერთ ასპარეზად თავიდანვე იქცა.

XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე ბათუმის მოსახლეობა 20000 სულს აჭარბებდა (Кавказский календарь на 1898 год: 342-343). ქალაქში ქართველებთან ერთად ცხოვრობდნენ სლავური ეროვნების ჯგუფები (რუსები, უკრაინელები, ბელორუსები), სომხები, რომელთა რიცხოვრივი შემადგენლობა თითქმის თანაბრად ნაწილდებოდა, აგრეთვე ბერძნები და სხვა ეთნიკური ჯგუფები. მუშებს შორის ასეთი მრავალეთნიკური სურათი იყო ქართული სოციალ-დემოკრატიის ინტერნაციონალური ხასიათის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორი.

„მესამე დასი“ საკმაოდ წარმატებით იკავავდა გზას ბათუმის მოსახლეობაში. ქალაქში ინდუსტრიული მრეწველობის აღმავალი ტემპი და მუშების სიმრავლე სოციალ-დემოკრატებისთვის მუშაობის ხელშემწყობ გარემოს ქმნიდა. საუკუნის დასაწყისში, ქალაქის მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი მუშებისგან შედგებოდა, რომლებიც უმთავრესად საქართველოს რეგიონებიდან იყვნენ თავმოყრილი. ბათუმში ჩამოსული „მესამე დასელები“ დღითიდღე აძლიერებდნენ თავიანთ მუშაობას. მათ შექმნეს საკვირაო

სკოლა. აგრეთვე, ქალაქში გახსნეს საჯარო ბიბლიოთეკა, სადაც თავს უყრიდნენ ლიტერატურასა და ჟურნალ გაზეთებს, მოქმედებდნენ აქტიურად (კლდიაშვილი, 1961: 133-134).

თბილისის კომიტეტის მითითებით 1901 წლის მიწურულს იოსებ ჯუღაშვილი ბათუმში გაემგზავრა. მის მისიას შეადგენდა საქართველოს მეორე სამრეწველო ქალაქში სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის ჩამოყალიბება. იოსებ ჯუღაშვილის ინტენსიური მუშაობის შედეგად 1901 წლის დეკემბერში, სილიბისტრო ლომჯარიას ბინაში, შეიქმნა ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია. იოსებ ჯუღაშვილთან ერთად კომიტეტის ხელმძღვანელ ბირთვს შეადგენდნენ: კოწია კანდელაკი, ილარიონ დარახველიძე, დარისპან დარახველიძე, სილიბისტრო თოდრია, მიხეილ გაბუნია, ვარლამ კალანდაძე, გერონტი კალანდაძე, თეოფილე გოგიბერიძე, პორფილე ქურიძე და სხვები (კომუნისტი N10, 1937:1).

1902 წლის იანვარში დაიწყო მანთაშევის ქარხნის მუშების პროტესტი, რომელიც ქარხნის ადმინისტრაციის მხრიდან დათმობებით დასრულდა (კარალიძე, 2009: 77). ამას მოჰყვა როტმილდის ქარხნის მუშების საპროტესტო გამოსვლა თებერვალში. ქარხნის ადმინისტრაციამ მუშებს უარი განუცხადა მოთხოვნების შესრულებაზე, რის გამოც ქარხანაში დაიწყო გაფიცვა. საქმეში ჩაერია ბათუმის გენერალ-გუბერნატორი დრიაგინი, რომელმაც მუშათა ხელმძღვანელები დააპატიმრა. სიტუაცია მეტად გართულდა, რამდენიმე ასეული მუშა ციხესთან მივიდა და მოითხოვა დაკავებული ამხანაგების განთავისუფლება. ხელისუფლებამ ციხესთან გამოიძახა ჯარი ესტატე ანთაძის მეთაურობით (ასს, ფ. 1, ან. 1, საქ. N139, ფურც. 4-6). დავით კლდიაშვილი ციხესთან მყოფ ამბოხებულ მუშებს შორის მეთაურთა რანგში ქართველებს ასახელებს (ანთელავა, გოგიბერიძე, ბაბილოძე). საპროტესტო დემონსტრაცია ორმხრივი სროლითა და დიდი მსხვერპლით დასრულდა.

1903 წელი სოციალ-დემოკრატიის პარტიის ბათუმის კომიტეტის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოღვაწეობის აქტიურობით აღინიშნა. პოლიტიკური აქტივობის პიკად ითვლება 16-18 ივლისის დემონსტრაცია. ამ დღეებში ბათუმი აბოზოქრებულ ზღვას დაემსგავსა. საარქივო მასალების მიხედვით მუშათა დემონსტრაციის ხელმძღვანელთა შორის ფიგურირებენ შემდეგი პირები: თევდორე ფარულვა, ანტონ მაზინი, აშოტ მუსოიანი, კონსტანტინე კანდელაკი, ალექსანდრე კოპალეიშვილი, ვლადიმერ ჯიბლაძე, ნოე ჩხეიძე, ივანე მგელაძე, კონსტანტინე კალანდაროვი, გერასიმე კალაძე, ალექსანდრე დგებუაძე, ნიკოლოზ ტომარაძე და სხვები (ცქვიტარია, 1959: 97).

1905 წლის 29 მარტს ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორმა ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორს გადასცა ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობაში ბრალდებული სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრთა სია,

რომელთა მიმართ დაწესდა გაძლიერებული მეთვალყურეობა. ესენი არიან: პარმენ თოფურია, თენგიზ ფირცხალავა, ილია გაგუა, ტარიელ ქავთარაძე, ფილიპე ცერცვაძე, ალექსანდრე მელია, დიმიტრი სიგუა, ნიკოლოზ გაბუნია, ნიკოლოზ პერტია, გიორგი შევარდნაძე, ნოე ჩხეიძე, სამსონ რუხაძე, მიხაკო კომახიძე, კონსტანტინე ბერიძე, ნიკოლოზ ალექსევი, გიორგი ნანიევი, მიხეილ რიკოვი, ალექსეი კრუხმალიევი, მარკიანე გერასიმენკო, ვასილ ნაუმოვი, რომან კრისევიჩი, ანდრეი ბელოვი, დიმიტრი ფიოდოროვი (ასს, ფ. 1, ან. 1, საქ. 166, ფურც. 49).

რევოლუციის აღმავლობის დროს (1905) აჭარაში განსაკუთრებით აქტიურობდნენ რუსეთიდან სპეციალური მისიით გამოგზავნილი რუსი სოციალ-დემოკრატები: ფიოდოროვი, ბელოვი, და სხვები. ფიოდოროვი ხელმძღვანელობდა ბათუმში ოქტომბერ-ნოემბერში ჩატარებულ რამდენიმე ანტისამთავრობო აქციას. რევოლუციის დაღმავლობის წლებში სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ბათუმის კომიტეტის ეროვნული შემადგენლობა სიჭრელით ხასიათდებოდა. ცარიზმის რეპრესიების სუსხი იწვნია ბათუმის კომიტეტის მთელმა შემადგენლობამ ეროვნების განურჩევლად.

დასკვნები. მე-19 საუკუნის მიწურულიდან საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოსულმა „მესამე დასმა“ დღის წესრიგში მოსახლეობის უმრავლესობის ინტერესები დააყენა. ამავდროულად კი შეითავსა წინამორბედი დასების შუალედური როლი, ეროვნული და სოციალური საკითხებისადმი სპეციფიკური მიდგომით. ეროვნული კეთილდღეობის წინაპირობად უმრავლესობის ინტერესების დაცვა და ეკონომიკური კეთილდღეობა მიიჩნია და ამ მიმართულებით წარმართა პოლიტიკური განვითარების ვექტორიც. პოლიტიკური სიმტკიცე მყარ სოციალურ-ეკონომიკურ საფუძვლებზე უნდა დაფუძნებულიყო. „მესამე დასმა“ განსაზღვრა ქართული სოციალ-დემოკრატიის შინაარსი. რუსეთის სოციალ-დემოკრატიისგან თავდაპირველი დამოუკიდებლობა მოგვიანებით რუსების გააქტიურებითა და ქართულ სოციალ-დემოკრატიაში ორი მიმართულების, კერძოდ, დამოუკიდებელი პარტიის შენარჩუნების მომხრეთა და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიასთან (რსდმპ) შეერთების მომხრეთა გაჩენით გაგრძელდა. ამ უკანასკნელის გაძლიერებით 1903 წელს ქართული სოციალ-დემოკრატია რსდმპ-ში აღმოჩნდა. ეს გახლდათ მისი განვითარების ერთ-ერთი ეტაპი და ამ პროცესების პარალელურად ნოე ჟორდანიას აქტიურობით მიმდინარეობდა „მესამე დასის“, ე.ი. დამოუკიდებელი პოლიტიკური პარტიის მომხრეთა დომინირების აღდგენის ეტაპი.

ერთი მხრივ, ქართულ სოციალ-დემოკრატიაში არსებული ორივე მიმართულების აქტიურობითა და მეორე მხრივ, მუშების მრავალფეროვნებით შიდაპარტიული უთანხმოება ბათუმის სოციალ-დემოკრატიის ჯგუფში ნაკლებად აისახა. მაგრამ ისევ ინტერნაციონალურმა

გარემოებამ განსაზღვრა პოლიტიკური დამოუკიდებლობისადმი „მესამე დასისეული“ მიდრეკილების გამარჯვება, რაც შემდეგ განსაკუთრებით გურიაში მიმდინარე რევოლუციური პროცესებით გამოვლინდა.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა:

საარქივო დოკუმენტები:

1. აჭარის საარქივო სამმართველოს (ასს), ფონდი 1, ანაწერი 1, საქმე N139
2. ასს, ფონდი 1, ანაწერი 1, საქმე N166

ლიტერატურა:

3. გომართელი, 1906: - გომართელი ი., ეროვნული საკითხი, ტფილისი, 1906.
4. გურული, ვაჩნაძე, 1999: - გურული ვ., ვაჩნაძე მ., ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია (1892-1918), „მერიდიანი“, თბილისი, 1999.
5. კარალიძე, 2009: - კარალიძე ჯ., აჭარა 1878-1903 წლებში, „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2009.
6. კლდიაშვილი, 1961: - კლდიაშვილი დ., ჩემი ცხოვრების გზაზე, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1961.
7. ნინოშვილი, 1954: - ნინოშვილი ე., თბულებათა სრული კრებული, „საბჭოთა მწერალი“, თბილისი, 1954.
8. ჟორდანია, 1920: - ჟორდანია ნ., თბულებანი, ტ. I, ტფილისი, 1920.
9. ჟორდანია A, 1990: - ჟორდანია ნ., რჩეული ნაწერები, „საქართველო“, თბილისი, 1990.
10. ჟორდანია B, 1990: - ჟორდანია ნ., ჩემი წარსული, თბილისი 1990.
11. ცეკიტარია, 1959: - ცეკიტარია პ., აჭარაში რევოლუციური მოძრაობის ისტორიის ნარკვევები (1890–1919), „სახელგამი“, ბათუმი, 1959.
12. ჯონსი, 2007: - ჯონსი ს., სოციალიზმი ქართულ ფერებში, თბილისი, 2007.
13. Второй Съезд РСДРП, Протоколы, 1959.

პრესა:

14. ბრძოლა, N1, 1901.
15. ივერია, N211, 1905.
16. კვალი, N40, 1893.
17. კვალი, N22, 1894.
18. კვალი, N20, 1895.
19. კვალი, N21, 1895.
20. კვალი, N34, 1895.
21. კვალი, N35, 1895.

22. კვალი, N14, 1896.
23. კვალი, N18, 1896.
24. კვალი, N1, 1898.
25. კვალი, N37, 1901.
26. კვალი, N27, 1903.
27. კომუნისტი, N10 (4812), 1937.
28. მოამბე, N5, 1894.
29. მოამბე, N6, 1894.
30. მოგზაური, N17, 1905.
31. მოგზაური, N21, 1905.
32. საქართველო, N74, 1917.
33. სოციალდემოკრატი, N3, 1905.
34. სოციალდემოკრატი, N4, 1905.
35. ჩვენი ცხოვრება, N9, 1906.
36. ჩვენი ცხოვრება, N13, 1906.
37. ჩვენი ცხოვრება, N14, 1906.